

individual's project activities, which are aimed at realizing creative potential, are characterized by the individual's reproduction of relevant experience and are expressed in the well-projected model of future activities, material product, etc.

***Key words:** project, project development, culture, material and spiritual values, creative activity.*

УДК: 378. : 7.071.5

**ВИЗНАЧАЛЬНЕ ЗНАЧЕННЯ ВАРІАТИВНОЇ
СКЛАДОВОЇ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ У
ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ДИЗАЙНУ**

Лариса Оружа,

*кандидат педагогічних наук, професор, проректор
Мистецького інституту художнього моделювання та
дизайну імені Сальвадора Далі, м. Київ
ORCID: 0000-0001-6731-4272
e-mail: mixmd@ukr.net*

Анотація. У статті розглядається формування професійної компетентності майбутніх фахівців з дизайну крізь призму впливу варіативної складової освітньої програми, що поєднує у своїй структурі професійні та наукові знання на основі осмислення проблем людського життя і спілкування з предметним середовищем. Виокремлено перспективні напрями інноваційного розвитку дизайну і дизайн-освіти. Наголошується, що конструктивні способи розв'язання проблем розвитку дизайн-освіти слід шукати у потребах і досягненнях суспільства, запитах окремих соціальних груп, кожної людини на красу і користь. Автором

позиціоновано систему дизайн-освіти як потужний дієвий засіб формування художньо-естетичної культури суспільства.

Ключові слова: *варіативна складова, дизайн-освіта, професійні компетентності, підготовка дизайнерів.*

Однією із загальноосвітніх тенденцій щодо норм якості професійної освіти є взаємодія з ринком праці, професіоналізація й особистісна орієнтація освітніх програм. Зміни в умовах функціонування сучасних підприємств, посилення ролі дизайну у процесі виробництва промислової продукції зумовлюють спрямованість освітніх програм вищої школи на розвиток творчих і художньо-проектних здібностей студентів.

Актуальність професії дизайнера стала очевидною за необхідності насичення ринку товарів і послуг вітчизняною продукцією. В умовах сьогодення дизайн-освіта викликає інтерес у діячів різних наукових галузей: філософів, психологів, педагогів, художників, дизайнерів, мистецтвознавців.

Зокрема, традиція вивчення філософських проблем взаємозв'язку пізнання та творчості, сформована впродовж більше ніж ста років, репрезентована у працях М. О. Бердяєва, Г. В. Гегеля, Л. М. Гумільова, Є. Н. Ільїна, О. Ф. Лосєва, Ю. М. Лотмана, В. В. Розанова.

Закономірності розвитку дизайну як різновиду творчої художньої діяльності висвітлено у роботах В. Р. Аронова, М. К. Воронова, В. Л. Глазичева, В. Я. Даниленка, Дж. Джонса, О. М. Лаврентьєва, А. Моля, В. Ф. Рунге, О. А. Фурси, А. В. Чебикіна.

На увагу заслуговують дослідження вчених, які працюють у окремих сферах професійного дизайну, де розглянуто окремі аспекти історії та теорії дизайн-діяльності: В. П. Зінченка, О. П. Мельникова, С. М. Михайлова, О. І. Нестеренка, Є. А. Розенблюма, В. Ф. Сидоренка, С. О. Хан-Магомєдова.

Окремі питання професійного становлення фахівців-дизайнерів розкрито в дослідженнях О. Ш. Анішева, О. В. Бойчука, Н. П. Валькової, М. П. Васильєвої, І. Ф. Волкова, В. М. Гамаюнова, Г. Є. Гребенюка, Т. М. Журавської, К. М. Кантора, В. П. Клімова, Л. О. Кузмічова, В. І. Лесняка, С. П. Мігалья, Р. Б. Мінервіна, Ю. А. Мохіревої, Л. Б. Переверзева, В. А. Победіна, І. В. Привалової, В. М. Розіна, В. Ф. Сидоренка, Є. В. Черневич, Р. Т. Шмагало.

У цих дослідженнях наголошується на необхідності розвитку самостійного мислення студентів, уміння активно сприймати, аналізувати й синтезувати навчальний матеріал, опановуючи необхідні знання. Проте недостатньо вивченими залишаються науково-теоретичні основи формування художньо-графічних умінь майбутніх дизайнерів. Визначальне значення у формуванні професійної компетентності майбутніх фахівців з дизайну має варіативна складової освітньої програми, зокрема для набуття художньо-графічних умінь, а також закріплення у практичній професійній діяльності закономірностей цілеспрямованого сприйняття проектувальних завдань, утворення художнього задуму, освоєння нових знань, умінь, навичок.

Художньо-графічні вміння майбутніх дизайнерів розглянуті як одні з центральних у системі загальної професійної підготовки. Відповідно до цього, професійну освіту проаналізовано у трьох взаємопов'язаних аспектах: змісту, функціонування й розвитку.

На підставі розгляду концепцій провідних науковців, передусім педагогів, теоретиків дизайну, дизайнерів-професіоналів, зазначено, що метою підготовки майбутніх дизайнерів є формування у студентів свідомого підходу до професійної творчості, виховання фахівців із широким спеціальним світоглядом, прагненням до отримання ґрунтовних знань у галузі художньо-графічної діяльності

та здатності працювати в будь-якому діапазоні графічних засобів, вести постійний пошук виразності образу, гармонії у просторі комунікацій, мати високий потенціал креативності.

Виходячи з трьохкомпонентної структури художньо-графічної підготовки майбутніх дизайнерів, як суттєві виділяють такі чільні її завдання: формування необхідних художньо-графічних знань і вмінь як бази для художньо-графічної творчості й подальшого продуктивного вивчення фахових дисциплін; активізація пізнавального інтересу до художньо-графічної діяльності; розвиток уміння аналізувати, самостійно ухвалювати рішення і виконувати завдання різної складності; накопичення творчого потенціалу студентів; забезпечення позитивного результату при виконанні вправ; досягнення відповідності художнього рішення проекту його комерційним цілям.

Розгляд формування художньо-графічних умінь майбутніх дизайнерів як невід'ємної частини професійної компетентності, цілісного процесу підготовки студентів уможливив репрезентацію його у вигляді сталої системи взаємопов'язаних фахових дисциплін варіативної складової освітньої програми, основними з яких є: «Основи композиції», «Шрифт», «Проектування», «Комп'ютерне проектування», «Комп'ютерна графіка». Аналіз складників цієї системи дозволив виявити її багатоплановість, взаємозалежність та значущість таких структурних елементів у справі підготовки сучасного фахівця.

Здійснення професійної підготовки майбутніх дизайнерів вимагає якісного планування навчально-виховного процесу; відбору та структуризації змісту професійно-художньої освіти з урахуванням варіативного компоненту; дотримання чіткої послідовності у вивченні мистецько-художніх і фахових дисциплін та проведенні практик; поєднання різних форм організації навчання; упровадження інноваційної системи контролю знань і

вмінь майбутніх фахівців-дизайнерів, яка ґрунтується на самооцінці власної професійно-художньої творчості, на взаємозв'язках змісту навчання й вимог сучасного виробництва до підготовки компетентного суб'єкта дизайн-діяльності.

У процесі підготовки майбутніх дизайнерів адаптовано базові принципи навчання: спрямованості навчання на виконання завдань щодо формування професійної компетентності майбутніх дизайнерів; науковості, систематичності й послідовності навчання; наочності; використання різних методів, форм і засобів залежно від завдань і змісту фахових дисциплін; створення необхідних умов для навчання; міцності, усвідомленості й дієвості результатів освіти, виховання й розвитку.

Таким чином, художньо-графічну підготовку студентів розглянуто як цілісну багатовимірну систему формування професійної компетентності, яка розвивається та вдосконалюється. Підкреслено, що концептуальні основи формування професійних умінь майбутніх дизайнерів базуються на принципах методики особистісно орієнтованого навчання та теоретичних положеннях про структуру й гармонійний розвиток творчої особистості, формування мотивації, пізнавального інтересу студентів.

Ключовою дефініцією дослідження є поняття «художньо-графічні вміння майбутніх дизайнерів», сутність якого можна визначити як реалізацію суб'єктом у матеріалі (ескізах, проектах, малюнках, виробках) ідеальних образів, уявлень, фантазій із застосуванням знань, прийомів виконання, набутих у процесі вивчення дисциплін варіативної складової освітньої програми. Визначальною умовою успішного формування таких умінь є освоєні способи організації навчальної діяльності, орієнтовані на виконання чітко сформульованих професійних завдань.

До узагальнених художньо-графічні вміннь, що ними мають володіти студенти належать вміння організувати складну формальну структуру з використанням різних композиційних засобів з підпорядкуванням її принципу «цілісності»; малювати шрифт із урахуванням базових закономірностей його побудови; структурно мислити задля гармонійного узгодження елементів композиції; опановувати академічні прийоми, вивчаючи на історичних прикладах закономірності побудови художньої композиції; ефективно використовувати у творчому процесі просторове мислення й уяву.

Художньо-графічна діяльність дизайнера має ціннісно-орієнтований характер, оскільки дозволяє у межах виробництва досягти естетичної та функціональної якості проєктованих виробів, а у масштабах соціуму – осмислити проблеми формування і розвитку естетичних смаків замовників і споживачів. Студенти-дизайнери, які опановують творчий процес виготовлення моделі, повинні мати ґрунтовну художньо-графічну підготовку, досконало володіти базовими знаннями у сферах композиції, шрифту, проєктування.

Актуальним є теоретичне обґрунтування і практичне розв'язання наукової проблеми, в умовах багаторівневої диференціації та міждисциплінарної інтеграції змісту освіти у сучасному культурно-освітньому просторі, формування професійної компетентності майбутніх дизайнерів у процесі вивчення дисциплін варіативної складової освітньої програми. Фундаментальна дизайнерська, передусім художньо-графічна, підготовка студентів представлена однією з підсистем загальної професійної підготовки, необхідність якої продиктована вимогами ринку праці, за умов презентації дизайн-діяльності як оригінального виду проєктної праці, ґрунтовним складником якої є художньо-графічна творчість.

Концептуальні основи професійної підготовки майбутніх дизайнерів, у підґрунтя яких покладено перевірені історичним досвідом та підтверджені сучасністю теорії дизайн-освіти, не тільки інтегрують загальні та спеціальні знання, уміння й навички, що отримують студенти у процесі навчання, але й формують особистісні риси тих, чия підготовка має бути адекватною змісту і способам реалізації майбутньої професійної діяльності. Мета навчання забезпечує формування особистісно-професійних та індивідуальних якостей студентів відповідно до їхніх здібностей і освітніх потреб, та його завдання – підготовка фахівців графічного дизайну широкого профілю, спроможних керувати художньо-графічною діяльністю, аналітично вирішувати комплексні завдання. Фактори, що ними обумовлено зміст навчання (вимоги до професійної підготовки майбутніх дизайнерів, висунуті соціумом, з одного боку, та сучасний стан світового дизайну, з іншого) окреслюють умови та специфіку навчальної роботи.

Обґрунтовано наукову дефініцію «художньо-графічні вміння» та на підставі аналізу наявних наукових концепцій щодо ролі дизайну у життєдіяльності соціуму визначено її місце у структурі професійної компетенції майбутніх дизайнерів. Встановлено, що зміст художньо-графічних умінь зумовлює комплекс художніх, графічних і проектних умінь, складники якого взаємопов'язані між собою, доповнюють один одне та є ґрунтовною базою для формування таких умінь у процесі вивчення дисциплін варіативної складової освітньої програми.

Практично розроблено критерії (мотиваційний; когнітивний; художньо-естетичний; функційно-логічний) та показники сформованості художньо-графічних умінь майбутніх дизайнерів за умов розкриття змісту рівнів демонстрації таких умінь (високий, середній, низький).

Унаочнено, що високий рівень представлений наявністю стійкого інтересу до художньо-графічної діяльності, сталим прагненням реалізувати творчий потенціал при

виконанні завдання; підвищеним інтересом до дизайнерської праці, намаганням визначити сутність проблеми, переконливо проаналізувати ситуацію, віднайти необхідні аналогії задля розв'язання питання. Студенти означеного рівня здатні самостійно актуалізувати необхідні знання, розробляти гіпотезу можливих шляхів дослідження, їм також властиві високий ступінь пізнання закономірностей емоційної та асоціативної дії засобами графіки, уміння самостійно працювати з аналогами, сформоване естетичне ставлення до обраної справи, відчуття виразності форми, стильової єдності проєктованих об'єктів, володіння технікою відтворення художньо-графічних характеристик, наявність позитивного настрою. Майбутні дизайнери з високим рівнем сформованості художньо-графічних умінь продемонстрували композиційно-графічну уяву, здатність до самостійної реалізації художньо-образних рішень та професійного користування різноманітними художньо-графічними засобами за умов підпорядкування їх творчим завданням, спроможність досягти досконалості у пошуках оригінальних рішень.

Студенти з середнім рівнем сформованості художньо-графічних умінь здатні встановлювати закономірності емоційної та асоціативної дії засобами графіки. Водночас вони мають ситуативний інтерес до дизайнерської діяльності, до імпровізації; самостійно не використовують власний творчий потенціал; вимагають імпульсу ззовні для самовираження. Аналізуючи різні ситуації, студенти цієї групи не завжди самостійно та обґрунтовано виконують необхідні операції, потребуючи допомоги педагога; недостатньо володіють технікою відтворення художньо-графічних характеристик, прийомами художньо-образного зіставлення, не здатні до творчого використання художньо-графічних засобів. Суб'єктивні труднощі у реалізації графічно-зображувального рішення, що постають перед ними, зумовлені недостатнім рівнем розвитку композиційно-графічної уяви.

Низький щабель сформованості художньо-графічних умінь характеризується такими ознаками: епізодичним інтересом до дизайнерської діяльності; відсутністю прагнення до імпровізації, бажань отримати нову інформацію, прагненні до самовираження у студентському колективі. Студенти означеного рівня не виявляють пізнавальної активності, потребуючи постійної допомоги педагога, здатні до здійснення лише поверхневого аналізу. У них відсутній свідомий зв'язок між емоційною дією та функціональною організацією графічного зображення, не розвинені здібності сприйняття натури та її відтворення художньо-графічними засобами на листі паперу. Графічні вміння цих студентів визначаються низьким рівнем сформованості, тому вони неспроможні творчо користуватися розмаїтими художньо-графічними засобами.

Педагогічними умовами забезпечення ефективного формування професійної компетентності майбутніх дизайнерів у процесі вивчення дисциплін варіативної складової освітньої програми є формування теоретичних і практичних художньо-графічних знань і художньо-графічних умінь; використання різних дидактичних можливостей способів проектування для досягнення оптимізації переходу від прямого управління до співуправління художньо-графічної діяльності; комплексний розгляд дидактичних форм і методів упровадження засобів для переходу від співуправління до самоврядування власною діяльністю.

Отже, перспективи подальших розвідок вбачаємо у детальному розгляді комплексних можливостей професійного становлення фахівців-дизайнерів; у пошуку оригінальних шляхів отримання професійних навичок майбутніми дизайнерами, які спеціалізуються у різноманітних галузях дизайн-діяльності. З дослідженням низки таких питань пов'язане подальше вдосконалення професійної підготовки студентів-дизайнерів у вітчизняній вищій школі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Максименко Г. Є. Характеристика системи художньо-графічних завдань та задач у фаховій підготовці майбутніх дизайнерів / Г. Є. Максименко // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Сер. : Педагогіка і психологія : зб. статей. – Ялта : РВВ КГУ, 2009. – Вип. 21, ч. 4.– С. 43-48.
2. Максименко Г. Є. Моделювання процесу професійної підготовки майбутніх дизайнерів на основі інтеграції дисциплін спеціального циклу / Г. Є. Максименко // Гуманізація навчально-виховного процесу : зб. наук. праць / за заг. ред. проф. В.І. Сипченка.– Слов'янськ : СДПУ, 2009. – Вип. XLIV. – С. 33-37.
3. Освітньо-професійна програма підготовки бакалавра спеціальності 022 Дизайн. Хмельницький національний університет, 2016 [Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://www.khnu.km.ua/root/siteres/50%20Освітні%20програми>
4. Савченко О. В. Інформаційний компонент рефлексивної компетентності особистості [Електронний ресурс] / О. В. Савченко. – Режим доступу: <http://www.apppsychology.org.ua/data/jrn/v6/i11/28.pdf>
5. Фурса О. А. Розвиток дизайн-освіти в Україні і зарубіжжі: історико- порівняльний аспект / О. А. Фурса // Порівняльна професійна педагогіка. – 2011.– №2. – С. 112-124.
6. Чебатова Я. В. Психологічна готовність студента-дизайнера до творчої діяльності у ВНЗ / Чебатова Я. В. // Психологія і особистість. – 2014. – №2(6)
7. Шкиль О. С. Этапы и задачи профессиональной деятельности дизайнеров/ О. С. Шкиль // Вектор науки Тольяттинского гос. ун-та. Сер. «Педагогика и психология». – 2013. – № 2 (13). – С. 314-317.

REFERENCES

1. Maksymenko H. Ye. Kharakterystyka systemy khudozhno-hrafichnykh zavdan ta zadach u fakhovii

pidhotovtsi maibutnikh dyzaineriv / H. Ye. Maksymenko // Problemy suchasnoi pedahohichnoi osvity. Ser. : Pedahohika i psykholohiia : zb. statei. – Yalta : RVV KHU, 2009. – Vyp. 21, ch. 4. – S. 43-48.

2. Maksymenko H. Ye. Modeliuvannia protsesu profesiinoi pidhotovky maibutnikh dyzaineriv na osnovi intehratsii dystsyplin spetsialnoho tsyклу / H. Ye. Maksymenko // Humanizatsiia navchalno-vykhovnoho protsesu : zb. nauk. prats / za zah. red. prof. V. I. Sypchenka. – Sloviansk : SDPU, 2009. – Vyp. XLIV. – S. 33-37.

3. Osvitno-profesiina prohrama pidhotovky bakalavra spetsialnosti 022 Dyzain. Khmelnytskyi natsionalnyi universytet, 2016 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.khnu.km.ua/root/siteres/50%20Osvitni%20prohramy/>

4. Savchenko O.V. Informatsiinyi komponent refleksyvnoi kompetentnosti osobystosti [Elektronnyi resurs] / O.V. Savchenko. – Rezhym dostupu: <http://www.apppsychology.org.ua/data/jrn/v6/i11/28.pdf>

5. Fursa O.A. Rozvytok dyzain-osvity v Ukraini i zarubizhzi: istoryko-porivnialnyi aspekt / O. A. Fursa // Porivnialna profesiina pedahohika. – 2011. - №2. – S. 112-124.

6. Chebatova Ya.V. Psykholohichna hotovnist studenta-dyzainera do tvorchoi diialnosti u VNZ / Chebatova Ya.V. // Psykholohiia i osobystist. – 2014. – №2(6)

7. Shkyl O.S. Etapy y zadachy professyonalnoi deiatelnosti dyzainerov/ O. S. Shkyl // Vektor nauky Toliattynskoho hos. un-ta. Ser. «Pedahohyka y psykholohyia». – 2013. – № 2 (13). – S. 314-317.

**LARYSA ORUZHA. EXTRAORDINARY VALUE
OF THE VARIATIVE COMPLEX EDUCATIONAL
PROGRAM IN FORMING PROFESSIONAL
COMPETENCE OF FUTURE FACTORS FROM DESIGN**

Abstract. The article considers the formation of professional competence of future design specialists through

the prism of the influence of the variational component of the educational program, which combines in its structure professional and scientific knowledge on the basis of comprehension of problems of human life and communication with the subject environment. The perspective directions of innovative development of design and design-education are singled out. It is noted that constructive ways of solving problems of development of design education should be sought in the needs and achievements of society, the requests of individual social groups, each person on beauty and benefit. The author has positioned the system of design education as a powerful effective means of forming the artistic and aesthetic culture of society.

Key words: *variational component, design-education, professional competence, preparation of designers.*

УДК 378.126:001

**ДОСЛІДНИЦЬКИЙ КОМПОНЕНТ
ІНТЕРМЕДІАЛЬНИХ ЕЛЕКТИВНИХ КУРСІВ
ДЛЯ СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ
(на прикладі дисципліни «Література і театр»)**

Олена Костюк,

*кандидат філологічних наук,
доцент Національного педагогічного університету
імені М. П. Драгоманова м. Київ
ORCID: 0000-0003-3879-1111
e-mail: otkostuk@gmail.com*

Анотація. *Стаття присвячена проблемам формування, методичного супроводу та впровадження до практики філологічної освіти інтермедіальних курсів. Автор розглядає систему роботи зі студентами за програмою курсу «Література і театр» у контексті*